

**РЕВИЗИЯ
НА КОНСТИТУЦИЯТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ОТ 1991 Г. — МАТЕРИАЛНОПРАВНИ
И ПРОЦЕСУАЛНИ АСПЕКТИ**

Христо Паунов

асистент по Конституционно право
в Юридическия факултет на Пловдивския университет
„Паисий Хилендарски“

1. Терминът „ревизия на Конституцията“ не е конституционен термин, съдържащ се в основния ни закон. В конституционното право той се използва в смисъл, че всяка промяна на разпоредби, съдържащи се в конституционните текстове, е ревизия на Конституцията. Тя може да се изрази по различни начини — чрез изменение, допълнение или отмяна на отделни разпоредби, както и чрез приемането на нова конституция. Нашият основен закон не прави разграничение между пълна и частична ревизия, което изразява разбирането на конституционния законодател, че са важни дълбочината и принципите на измененията, а не техният брой¹.

2. Конституцията е стабилен юридически акт. Нейната същност и предназначение е да урежда трайно и принципно важни обществени отношения. Динамиката на съвременния живот изисква действащото конституционно право да не бъде „приковано“ към момента, в който е била създадена конституцията, а да даде възможност при възникване на необходимост да се разглежда въпросът доколко основният закон отговаря на потребностите на днешния ден и на предизвикателствата на бъдещето. Принципно правило в конституцията на една демократична държава е да се съдържат разпоредби, свързани с ревизията на конституцията. Такова е било и разбирането на създателите на Конституцията на

Република България от 1991 г., които са предвидили и правна уредба на конституционната ревизия в Глава девета, именувана „Изменение и допълнение на Конституцията. Приемане на нова конституция“ — чл. 153 до чл. 163. Веднага прави впечатление, че в посочените разпоредби изрично не се предвижда „отмяна“ на конституционни текстове. В правната теория се поддържа и мнението, че това е възможно, а понякога и необходимо².

3. Основната характеристика на целия комплекс правни норми, съдържащ се в Глава девета на Конституцията, е предвиденият двоен режим за ревизия на Конституцията. Член 153 от основния ни закон предвижда, че Народното събрание може да изменя и допълва всички разпоредби на Конституцията с изключение на тези, предоставени в правомощията на Велико народно събрание. Критериите, по които са изградени двата режима, почиват на материалноправна основа. Самата ревизия на Конституцията представлява едно изключително властническо правомощие на Народното събрание или на Великото народно събрание, което е подкрепено, както от ограничения от материалноправен аспект, така и със специални процесуални гаранции.

Правният режим на конституционната ревизия, неговата сложност и двойственост и неговите специфики биват характеризирани в конституционноправната теория по различен начин. Някои автори³ смятат, че това не е положителна атестация за създателите на Конституцията; други⁴ характеризират този режим като „смесена система“ от правни норми; трети⁵ поддържат тезата, че процедурата по ревизия на Конституцията представлява същностен елемент от целия комплекс правоотношения, пряко свързани със същността на Конституцията.

4. Важна характерна черта на правната уредба на ревизията на Конституцията е, че конституционният законодател ясно е разграничил властта за изменение и допълнение на Конституцията и властта за създаване на нова конституция. По своята правна природа властта за изменение и допълнение на Конституцията представлява законодателна власт, съдържаща известни специфики, свързани с факта, че става въпрос за изменение и допълнение

на основния и върховен закон в държавата. Именно върховенството на Конституцията е причината тази законодателна власт да е в по-голям обем и съдържание от обикновената законодателна власт. От друга страна обаче, властта за изменение и допълнение на Конституцията е „по-слаба“ от властта за създаване на нова конституция, която по своята правна същност е учредителна власт.

5. Предметът на конституционната ревизия предопределя използването на един от двата режима, предвидени в Глава девета на основния ни закон. В случай че бъдат предложени изменения и допълнения, попадащи в компетенциите на обикновеното Народно събрание, процедурата се развива по строго определен в Конституцията ред, който се различава съществено от другия режим за изменение и допълнение на Конституцията и за приемане на нова конституция, предвиден за изключителната компетентност на Великото народно събрание. И в двата случая обаче процедурата е максимално усложнена и доста продължителна във времето, което е вид гаранция, че конституционната ревизия ще е в резултат на внимателна, професионална и компетентна преценка, базираща се на общоприемливи за представените в парламента политически сили решения, включително и на консенсус.

6.1. Първият режим, установен в правната уредба на конституционната ревизия, е свързан с изменения и допълнения на Конституцията от обикновено Народно събрание. Актът, с който се изменя или допълва Конституцията, е закон, който трябва да се приеме от парламента. В този случай обаче не се прилагат процедурните правила на обикновения законодателен процес, а се предвижда различна, по-сложна процедура, която служи като гаранция за правилното решаване на този важен въпрос. Различията от обикновения законодателен процес са свързани със субектите, които имат правото на инициатива за внасяне на законопроект за изменение или допълване на Конституцията, със сроковете, в които този законопроект трябва да бъде разгледан от парламента, с мнозинството, което трябва да приеме закона, с броя на гласуванията, които следва да бъдат проведени, както и с обнародването на вече приетия закон за изменение и допълнение на Конституцията.

6.2. По действащата ни конституционна уредба правото на инициатива за изменение и допълнение на Конституцията принадлежи на $\frac{1}{4}$ от народните представители и на президента (чл. 154, ал. 1 от Конституцията). Сравнявайки тази разпоредба с текста на чл. 87, ал. 1 от основния ни закон, веднага забелязваме различие в субектите, които имат право на законодателна инициатива, когато става въпрос за обикновен законопроект и когато — за законопроект за ревизия на Конституцията. Това, разбира се, има своето обяснение. Изменението или допълнението на Конституцията е изключително сложен, отговорен и важен акт, който се отразява на цялата правна система. Следователно е нужно да се подходи много внимателно, отговорно и компетентно. В правната теория се поддържа становището, че това се постига чрез „квалифициран състав“ на субектите на законодателна инициатива⁶. Практиката на други правни системи сочи, че правото на инициатива за изменение или допълнение на конституцията обикновено принадлежи на определен брой народни представители и на държавния глава. В същия смисъл е и решението на българския конституционен законодател, който е предвидил, че не всеки народен представител, а най-малко 60 ($\frac{1}{4}$ от 240) народни представители и президентът на Републиката са оправомощените субекти, които могат да предлагат ревизия на Конституцията. Лишаването на президента от правото да внася проекти за обикновени закони е характеризирано от някои автори с твърде крайното твърдение, че това е „правен абсурд“ и че причините за подобно решение трябва да се търсят извън юридическите аргументи⁷.

6.3. Според чл. 154, ал. 2 от Конституцията предложението за ревизия на основния ни закон се разглежда от Народното събрание не по-рано от един месец и не по-късно от три месеца след постъпването му. Сравнителният анализ на тази разпоредба и разпоредбите на чл. 88 от Конституцията и Глава седма („Внасяне, обсъждане и приемане на законопроекти“) на Правилника за организацията и дейността на Народното събрание показва, че за разлика от обикновените законопроекти, за които не са посочени точни срокове, проектът за изменение и допълнение на Конституцията трябва да бъде разгледан в ясно и категорично поставени и точно определени от основния ни закон срокове.

При нормално протичане на процедурата за ревизия на Конституцията тези срокове са два. Първият срок („не по-рано от един месец“) е предназначен за обстойно запознаване на всички народни представители с проекта за ревизия на Конституцията. Това е времето, в което могат да се провеждат различни проучвания за последиците от конституционните изменения и допълнения, консултации между представените в парламента политически сили, да се разясняват на обществеността причините и факторите, които обуславят и налагат ревизията на основния закон в държавата. Вторият срок („не по-късно от три месеца“) е предназначен за своевременното разглеждане на законопроекта и не позволява неоснователно забавяне или отлагане на неговото обсъждане и приемане или отхвърляне. Възможно е обаче удължаване на крайния срок за приемане на законопроекта за изменение и допълнение на Конституцията, когато е налице хипотезата на чл. 155, ал. 2, за което ще стане дума по-нататък.

6.4.1. Народното събрание приема закон за ревизия на конституционните разпоредби с мнозинство $\frac{3}{4}$ от всички народни представители на три гласувания в различни дни, съгласно разпоредбата на чл. 155, ал. 1 от Конституцията. Изискването за това квалифицирано мнозинство е съчетано с квалифициран брой на гласуванията в парламента, което съществено отличава процедурата по приемането на този законопроект от обикновения законодателен процес. Член 155 съдържа изискването за квалифицирано мнозинство, но не съдържа изискване за необходимия кворум, при наличието на който парламентът може да заседава в случай че се обсъжда проект за ревизия на Конституцията. Очевидно е, че посоченият в чл. 81 на Конституцията обикновен кворум от повече от $\frac{1}{2}$ народни представители, тоест минимум 121 депутата, не е достатъчен, тъй като по същество той е по-малък от посоченото в чл. 155, ал. 1 квалифицирано мнозинство от $\frac{3}{4}$ от всички народни представители — 180 депутата. Следователно Народното събрание би могло да заседава и да приема законопроекти, свързани с ревизия на конституционните разпоредби, само при наличието на кворум повече от $\frac{3}{4}$ от всички народни представители.

6.4.2. Законът за изменение и допълнение на Конституцията се приема от Народното събрание с мнозинство $\frac{3}{4}$ от всички народни

представители, но конституционната уредба не дава отговор на въпроса дали това мнозинство е необходимо и за трите гласувания. Отговор на този въпрос се открива в решение на XXXVI Народно събрание, което на 15 септември 1994 г. е приело „Правила за процедурата относно законопроекта за изменение и допълнение на Конституцията на Република България“⁸. Съгласно тези правила изискването за квалифицирано мнозинство от $\frac{1}{2}$ от всички народни представители се изисква и за трите гласувания, за да може законопроектът за ревизия на Конституцията да бъде приет от Народното събрание. Обаче посочените „Правила“, както и конституционните разпоредби, не дават отговори на редица други въпроси, свързани с усложнената процедура за приемане на законопроект за изменение и допълнение на Конституцията. Такъв въпрос е, например, как трябва да се процедира, ако в Народното събрание бъдат внесени няколко законопроекта за ревизията на Конституцията. Възможно е $\frac{1}{4}$ от народните представители да внесат един законопроект, а друга $\frac{1}{4}$ — друг законопроект. Съществува възможността тези законопроекти да бъдат по едни и същи въпроси, но може и да се отнасят до изменение и допълнение на различни конституционни разпоредби. Друг неизяснен въпрос е участието на президента на Република България във фазите на този усложнен законодателен процес, когато той е автор на предложението за изменение и допълнение на основния закон. Никъде не се съдържат разпоредби, даващи отговор на въпроса дали президентът само внася в Народното събрание законопроекта за ревизия на Конституцията или има право да участва и в обсъжданията, предхождащи гласуванията на неговия законопроект. Глава девета на Конституцията съдържа оскъдни разпоредби за реда на работа на Народното събрание при предложения за ревизия на Конституцията, а Правилникът за организацията и дейността на Народното събрание въобще не съдържа разпоредби по тази материя. В конституционноправната теория има становище, според което при разглеждането на законопроекти за ревизия на Конституцията се налага да се прилагат по аналогия разпоредби, които се отнасят до приемането на обикновените закони⁹.

6.4.3. Член 155, ал. 2 от Конституцията постановява, че ако предложението за изменение и допълнение на основния ни закон

получи по-малко от $\frac{3}{4}$, но не по-малко от две трети от гласовете на всички народни представители, то се поставя за ново разглеждане не по-рано от два и не по-късно от пет месеца, като при новото разглеждане предложението се приема, ако за него са гласували не по-малко от две трети от всички народни представители. Тази разпоредба е своеобразен коректив на процедурата за гласуване на закона, с който се прави ревизия на Конституцията. Посредством нея се избягват усложненията, които биха настъпили, ако след първото гласуване предложението за изменение и допълнение на Конституцията не получи изискуемото квалифицирано мнозинство от $\frac{3}{4}$ от всички народни представители и цялата процедура трябва да започне отначало с нова законодателна инициатива. Конституционният законодател е предвидил, че процедурата може да продължи нататък, ако за предложението са гласували не по-малко от две трети от всички народни представители. В този случай сме изправени пред изискване за ново квалифицирано мнозинство, като се поставят и нови срокове, в които предложението може да се постави за ново разглеждане. Осъществяването на хипотезата на чл. 155, ал. 2 от Конституцията води автоматично до удължаване на срока, в който трябва да бъдат приети измененията и допълненията. Този срок отново точно и ясно се фиксира. Сравнителният анализ на разпоредбите на чл. 154, ал. 2 и чл. 155, ал. 2 от Конституцията показва, че максималният срок, в който трябва да се извърши конституционната ревизия, е осем месеца.

При новото разглеждане предложението за изменение и допълнение на основния ни закон ще се счита за прието, ако за него са гласували не по-малко от две трети от всички народни представители.

Без ясна правна уредба обаче е още един важен за процедурата по ревизия на Конституцията въпрос — от коя фаза на законодателния процес ще започне новото разглеждане на законопроекта, когато сме изправени пред хипотезата на чл. 155, ал. 2 от основния ни закон. В правната теория се поддържат различни мнения по този въпрос. Някои автори поддържат тезата, че е нужно при всички обстоятелства да се осигури трикратно обсъждане и гласуване¹⁰. Други считат, че при такава ситуация законопроектът следва да се върне на второ четене, а не да започва пътя си отначало¹¹. Логиката

на цялата процедура е в подкрепа на второто твърдение. Без да се дават конкретни предложения в тази насока, в конституционно-правната теория се среща и определянето на тази процедура като „излишна и нелогична“¹².

6.4.4. В случай че при първото гласуване на предложението за ревизия на Конституцията то не бъде подкрепено от гласовете на $\frac{3}{4}$ от всички народни представители, но и не получи повече от две трети от гласовете на всички народни представители, предложението се счита за отхвърлено и тогава е необходимо цялата процедура да започне отначало. Очевидно е, че това правило важи и в случаите, когато резултатът от гласуването спадне под минимално изискуемото квалифицирано мнозинство от две трети от всички народни представители при провеждане на второто или третото гласуване.

6.4.5. Конституцията постановява, че законът, с който се изменят и допълват нейни разпоредби, трябва да бъде приет на три гласувания, които обаче трябва да се проведат в различни дни — чл. 155, ал. 1. Съгласно чл. 88, ал. 1 от Конституцията, обикновените закони се приемат с две гласувания, които се провеждат на отделни заседания, но по изключение Народното събрание може да реши двете гласувания да се извършат и в едно заседание. Веднага се установява различие в процедурата, което се свежда до усложняване на реда за гласуване на законопроекта за ревизия на Конституцията. Конституционният законодател изрично е посочил, че гласуването се провежда винаги в три различни дни, като изключения тук не са предвидени. Това е още една процедурна гаранция за правилното решаване на сложния и отговорен въпрос за изменение и допълнение на основния ни закон.

Текстът на чл. 155, ал. 1 от Конституцията не дава отговор на въпроса в каква точно определена последователност трябва да бъдат тези три различни дни. Естествено е, че те трябва да бъдат съобразени със сроковете, установени чл. 154, ал. 2 и чл. 155, ал. 2, но само това не е достатъчно за провеждането на процедурата по ревизия на Конституцията. В цитираните по-горе „Правила за процедурата относно законопроекта за изменение и допълнение на Конституцията на Република България“ е посочено точно как се провеждат трите гласувания, както и как се разполагат те в три

заседания на Народното събрание в различни дни. Освен това в „Правилата“ се определя в коя комисия на парламента ще се разглежда предложението, установен е редът, по който се правят допълнителни писмени предложения от народните представители, както и начинът, по който се провеждат гласуванията в Народното събрание. Трябва да се има предвид обаче, че посочените „Правила“ са приети през 1994 г. и са в съответствие с действащия тогава Правилник за организацията и дейността на XXXVI Народно събрание, в който се съдържат редица разпоредби, които не се прилагат в действащото днес парламентарно право.

6.4.6. За решаване на горепосочените въпроси, както и за по-голяма пълнота на правната уредба на конституционната ревизия, по-целесъобразно е в Правилника за организацията и дейността на Народното събрание да се създаде отделна глава — „Изменение и допълнение на Конституцията“, където цялостната процедура да намери детайлна уредба¹³. Не трябва да се изключва възможността Конституционният съд на Република България със свое тълкувателно решение да се произнесе по някой от тези въпроси. Практически трудно е Съдът да запълни със свои актове всички празноти в съществуващата правна уредба, тъй като той се произнася с решение по точно поставен конкретен въпрос за тълкуване на определена конституционна разпоредба. Съществува и възможността Народното събрание (на основание § 2 от Допълнителните разпоредби на своя Правилник) да приеме *ad hoc* със свое решение правила за процедурата относно конкретен законопроект за изменение и допълнение на Конституцията.

6.5. Съгласно чл. 156 от Конституцията законът за изменение и допълнение на Конституцията се подписва и се обнародва от председателя на Народното събрание в Държавен вестник в седемдневен срок от приемането му. Тази разпоредба решава по различен начин, в сравнение с обикновения законодателен процес, въпроса с промулгацията на закона за ревизия на Конституцията. Президентът не участва в промулгацията, а освен това няма право да налага санкцията, предвидена в чл. 101 от Конституцията. Това ограничение на неговите правомощия е предвидено дори и в случаите, когато той не е упражнил правото си на инициатива за изменение и допълнение на Конституцията, а това са направили ¼

от народните представители. Държавният глава е потенциален субект на това право и именно затова той не може да промулгира този закон, нито да наложи отлагателно вето върху него. Такава е тенденцията на съвременния конституционализъм, която е възприета и от създателите на нашата конституция.

Председателят на Народното събрание е оправомощен да промулгира закона и да го обнародва в Държавен вестник. Законът се обнародва в Официалния раздел на Държавен вестник (съгласно чл. 4, ал. 1 от Закона за Държавен вестник)¹⁴. Особеност на реда за поставяне в действие на закона за изменение и допълнение на Конституцията е и това, че той се обнародва в 7-дневен срок (за разлика от обикновените закони, които се обнародват в 15-дневен срок). Внимателният прочит на чл. 88, ал. 3 и чл. 156 от Конституцията дава отговор на въпроса от кога започва да тече този срок. Срокът по чл. 156 от Конституцията започва да тече „от приемането“, докато срокът по чл. 88, ал. 3 започва да тече „след приемането“ (курсивът мой — Хр.П.). Разлика обаче не съществува относно влизането в сила на закона — и обикновените закони, и законът за ревизия на Конституцията влизат в сила три дни след обнародването им, освен ако в тях не е определен друг срок (съгласно разпоредбата на чл. 5, ал. 5 от Конституцията).

7.1. Вторият режим, установен в правната уредба на конституционната ревизия, е свързан с изменения и допълнения на Конституцията или приемане на нова конституция от Велико народно събрание. Член 153 от Конституцията подчертава, че то има специално предоставени правомощия, а те са посочени и изчерпателно изброени в чл. 158. Великото народно събрание може да приеме нова конституция; да реши въпроса за изменение територията на Република България и да ратифицира международни договори, предвиждащи такива изменения; да реши въпроса за промяна във формата на държавното устройство и на държавното управление; да измени чл. 5, ал. 2 и 4 от Конституцията, уреждащи непосредственото действие на конституционните норми и прякото инкорпориране на международните договори, които са ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България; да измени чл. 57, ал. 1 и 3 от Конституцията, съдържащи разпоредби относно упражняването на основните пра-

ва на гражданите и тяхната закрила; да измени и допълни Глава девета от Конституцията. Всички тези въпроси са с много голяма правна и политическа значимост и именно затова конституционният законодател е предвидил, че режимът за изменение и допълнение на тези специално посочени разпоредби от Конституцията, както и изключителното правомощие за приемане на изцяло нова конституция, следва да бъде допълнително усложнен и удължен с оглед на правилното и отговорно решаване на тези въпроси. Великото народно събрание се състои от 400 народни представители (съгласно чл. 157 от Конституцията) и този значително по-многоброен от обикновеното Народно събрание състав е натоварен с изключително отговорните правомощия, изброени в чл. 158 от Конституцията.

7.2. Правото на инициатива за внасяне на законопроект, касаещ въпросите, посочени в чл. 158 от Конституцията, имат най-малко половината от всички народни представители и президентът — чл. 159, ал. 1 от Конституцията. Конституционният законодател е увеличил значително изискването за броя на депутатите, които могат да внесат проект за ревизия на определени конституционни разпоредби или проект за нова конституция, като отново е предоставил това право и на президента на Република България. Тук също важи казаното по-горе в т. 6. 2, като, разбира се, се отчете и спецификата на въпроса. Законопроектът се внася в Народното събрание.

7.3. Съгласно чл. 159, ал. 2 от Конституцията проектът за нова конституция или за изменение на действащата, както и за промени в територията на страната по чл. 158, се разглежда от Народното събрание не по-рано от два месеца и не по-късно от пет месеца след внасянето му. Тук трябва да се отбележи, че парламентът отново е обвързан с точно определени и посочени конституционни срокове, които обаче се отнасят единствено до взимането на решение за произвеждане на избори за Велико народно събрание. Не по-рано от два месеца и не по-късно от пет месеца от внасянето на предложението по чл. 159, ал. 1 от Конституцията Народното събрание е длъжно да се произнесе със свое решение по така внесеното предложение. Ако парламентът прецени, че предложената конституционна ревизия е наистина важна или че приемането

на нова конституция е изключително необходимо, той с мнозинство от две трети от общия брой народни представители ще вземе решение за произвеждане на избори за Велико народно събрание — чл. 160, ал. 1 от Конституцията. От разпоредбите на чл. 159, ал. 1 и чл. 160, ал. 1 може да се направи изводът, че конституционният законодател придава на инициативата по чл. 159, ал. 1 значението на предложение за гласуване на решение по чл. 160, ал. 1. Неясен обаче остава въпросът защо в разпоредбата на чл. 159, ал. 2 се говори само за „изменение на действащата“ без се да казва „и допълнение“ и дали в посочените срокове Народното събрание трябва да разгледа само „проектът за нова конституция или за изменение на действащата, както и за промени в територията на страната по чл. 158...“ (и съответно да се произнесе с решение), или тези срокове важат и за всички останали предложения за ревизия на Конституцията, посочени в чл. 158. Тук също може да се търси отговор на въпроса чрез посочените по-горе (в т. 6.4.6) предложения *de lege ferenda*.

7.4. След като Народното събрание с мнозинство две трети от всички народни представители вземе решение за произвеждане на избори за Велико народно събрание, президентът на Република България в 3-месечен срок след това решение е длъжен да насрочи изборите за ВНС. Член 157 от Конституцията определя, че броят на народните представители е 400 и че те се избират по общия ред. Като се има предвид обаче, че в България действат Закон за избиране на народни представители и Закон за избиране на Велико народно събрание, може да се направи изводът, че Законът за избиране на Велико народно събрание установява специален ред в сравнение с общия ред, предвиден в Закона за избиране на народни представители. Член 160, ал. 3 от Конституцията предвижда, че с произвеждането на избори за Велико народно събрание пълномощията на Народното събрание се прекратяват. Тази разпоредба има автоматично действие, защото функционирането на два парламента едновременно не е предвидено по действащото ни конституционно право.

7.5. „Великото народно събрание решава само тези въпроси от Конституцията, за които е избрано.“ — гласи чл. 162, ал. 1 от основния ни закон, а в чл. 161 се казва, че „Великото народно

събрание приема решение по внесените проекти...“ . Не се определя точно формата на акта, който трябва да се приеме от ВНС, но имайки предвид разпоредбата на чл. 155, ал. 1 от Конституцията, където се говори за „...закон за изменение или допълнение на Конституцията“ може да се направи изводът, че и актът, с който Великото народно събрание ще приеме измененията и допълненията в Конституцията, е закон. Този извод се подкрепя и от факта, че когато Великото народно събрание приема нова конституция, на практика то приема един закон, макар и основен и върховен. Великото народно събрание може да приема и решения, с които да избере своето ръководство, да приеме Правилник за организацията и дейността си, да избере своите комисии и да осъществява други правомощия, предвидени в Правилника му.

7.6. Процедурата за гласуване на законопроекта за ревизия на Конституцията или за приемане на нова конституция от Великото народно събрание е уредена пестеливо в разпоредбата на чл. 161.

Отново са предвидени три гласувания в различни дни, като необходимото квалифицирано мнозинство за приемане на законопроекта е две трети от всички 400 народни представители. Тук също може да се постави въпросът за кворума по време на заседанията и разсъжденията ще се движат в същата посока, както при изложеното по-горе (в т. 6.4.1).

Неяснота съществува и по въпросите дали квалифицираното мнозинство от две трети от всички народни представители се изисква и за трите гласувания, за това точно как се провеждат трите гласувания, както и как се разполагат те в три заседания на Великото народното събрание в различни дни.

Отговор на тези и на други въпроси може да даде Правилникът за организацията и дейността на Великото народно събрание, който то трябва да приеме след конституирането си и в който трябва подробно, изчерпателно и ясно да бъде уредена процедурата по ревизия на Конституцията и по приемане на нова конституция. По подобен начин бе уреден въпросът с приемането на сега действащата конституция на Република България през 1991 г. Седмото Велико народно събрание прие Правилник за организацията и дейността си¹⁵, където в отделна глава — седма, се съдържа уредбата по изработването и приемането на основния ни закон.

Конституционният законодател тук не е предвидил никаква „резервна“ възможност за приемане на предложението, ако за него са гласували по-малко от две трети от всички народни представители, както това е предвидено в разпоредбите на чл. 155, ал. 1 и 2 от Конституцията.

7.7. Съгласно разпоредбата на чл. 162, ал. 1 от Конституцията Великото народно събрание решава само тези въпроси от Конституцията, за които е избрано. Следователно то не може да допълва дневния си ред с други въпроси, макар те да са от кръга на неговата компетентност по чл. 158 от Конституцията¹⁶. Член 162, ал. 2 от основния ни закон съдържа един коректив, като предвижда, че „В неотложни случаи Великото народно събрание изпълнява функциите на Народно събрание“, тоест тогава то ще може да приема и обикновени закони. За да се приведе в действие тази разпоредба е необходимо Великото народно събрание да се произнесе изрично със свое решение.

„След като ВНС се произнесе окончателно по въпросите, за които е избрано... президентът насрочва избори по реда, определен със закон.“ — гласи чл. 162, ал. 3 от Конституцията. Следователно не е необходимо специално решение на Великото народно събрание, а с осъществяването на самия юридически факт по приемането на закон за ревизия на Конституцията или приемането на нова конституция автоматично започва да тече срокът, в който президентът на Република България трябва да насрочи избори за обикновено Народно събрание. Какъв е този срок Конституцията не определя. По аналогия би следвало този срок да е двумесечният срок по чл. 64, ал. 3 от Конституцията¹⁷.

7.8. Съгласно чл. 163 от Конституцията актовете на Великото народно събрание се подписват и обнародват от неговия председател в седемдневен срок от приемането им. Конституционният законодател е уредил въпроса с промулгацията и обнародването на актовете на Великото народно събрание по аналогичен начин, както това е предвидено за приетия от обикновеното Народно събрание закон за ревизия на Конституцията. Президентът на Република България отново е лишен от участие в крайната фаза на този усложнен процес. Тук също важи казаното в т. 6. 5, като се има предвид и учредителната природа на Великото народно събрание.

Председателят на Великото народно събрание е оправомощен да промулгира неговия акт и да го обнародва в Държавен вестник. И тук важи казаното по-горе (в абзац втори на т. 6. 5) относно сроковете за обнародване и влизане в сила на тези актове.

8. В заключение трябва да се подчертае, че Конституцията е най-стабилният юридически акт в държавата, който урежда фундаментални за целия правен и общественно-политически ред в държавата въпроси, принципи и ценности.

На стабилността на Конституцията трябва и може да се разчита, което не означава, че тя не може да се изменя и допълва, когато това е необходимо. Вземането на решение за нейната ревизия обаче трябва да се прави само тогава, когато това ще е полезно за държавата и обществото и когато това е оправдано от изключително важните потребности на днешния ден и предизвикателствата на бъдещето.

¹ ДРУМЕВА, Е. Конституционно право. София, Унив. издат. „Св. Климент Охридски“, 1998, с. 149.

² СПАСОВ, Б. Ревизия на Конституцията от Народното събрание. — В: *Изменения на Конституцията на Република България от 1991 г., произтичащи от приемането на България в Европейския съюз*. София, Фенекс, 1998, с. 90.

³ СТОЙЧЕВ, Ст. Конституционно право на Република България. София, Албатрос, 1995, с. 33.

⁴ СПАСОВ, Б. Учение за Конституцията. София, Сиби, 1993, с. 93.

⁵ ДРУМЕВА, Е. Цит. съч., с. 142.

⁶ СПАСОВ, Б. Цит. съч., с. 94.

⁷ СТОЙЧЕВ, Ст. Цит. съч., с. 34.

⁸ ДВ, бр. 78 от 1994 г.

⁹ СПАСОВ, Б. Ревизия на Конституцията..., с. 91.

¹⁰ СПАСОВ, Б. Цит. съч., с. 93.

¹¹ ДРУМЕВА, Е. Цит. съч., с. 145.

¹² СТОЙЧЕВ, Ст. Цит. съч., с. 34.

¹³ ДРУМЕВА, Е. Цит. съч., с. 145.

¹⁴ ДВ, бр. 89 от 1995 г., с изм. и доп.

¹⁵ ДВ, бр. 102 от 1990 г.

¹⁶ СПАСОВ, Б. Цит. съч., с. 102.

¹⁷ ДРУМЕВА, Е. Цит. съч., с. 148.

**РЕВИЗИЯ НА КОНСТИТУЦИЯТА
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ОТ 1991 Г.
(REVISION OF THE 1991 CONSTITUTION
OF THE REPUBLIC OF BULGARIA)**

Author(s): Hristo Paunov

- **Keywords:** Constitution; amendment; addition; new Constitution
- **Summary/Abstract:** This work examines the term “revision of the Constitution” as a form of amendment, addition or repeal of individual provisions. Attention is drawn to the distinction between amendment and addition, on the one hand, and the power to create a new Constitution, on the other. The procedures for amending and supplementing the Constitution of Republic of Bulgaria, as well as the procedure for adopting a new one, are set out in detail. At the end of the development, the stability of the Constitution as a legal act of the state is considered.

**TRANSLITERATED REFERENCES
NOT WRITTEN IN THE ROMAN SCRIPT**

- ДРУМЕВА, Е. Конституционно право. София, Унив. издат. „Св. Климент Охридски“ (DRUMÉVA, E. Konstitutsionno pravo. Sofia, Univ. izdat. „Sv. Kliment Ohridski“), 1998
- СПАСОВ, Б. Ревизия на Конституцията от Народното събрание. – В: Изменения на Конституцията на Република България от 1991 г., произтичащи от приемането на България в Европейския съюз. С., Феней (SPASOV, B. Revizia na Konstitutsiyata ot Narodnoto sabranie. – V: Izmenenia na Konstitutsiyata na Republika Bulgaria ot 1991 g., proiztichashti ot priemaneto na Bulgaria v Evropeyskia sayuz. S., Feneya), 1998
- СТОЙЧЕВ, Ст. Конституционно право на Република България. София, Албатрос (STOYCHEV, St. Konstitutsionno pravo na Republika Bulgaria. Sofia, Albatros), 1995
- СПАСОВ, Б. Учение за Конституцията. София. Сиби (SPASOV, B. Uchenie za Konstitutsiyata. Sofia. Sibi), 1993